

Voor onderweg

Een korte duingeshiedenis

In Nederland vond duinvorming langs de kust plaats na de laatste ijstijd, die ongeveer 11.000 jaar geleden eindigde. Vanaf 8000 v. Chr. zijn er periodes geweest met aangroei en met afslag. Langs de hele kust ontstonden strandwallen die vaak weer ten prooi vielen aan de golven. Toen de strandwallen met lage, 'oude' duinen zich stabiliseerden, ontstonden aan de landzijde daarvan overal grote veengebieden. Hoge 'jonge' duinen dateren van na 900.

In dit hoofdstuk worden drie duinregio's met een eigen ontwikkeling aangestipt en schetsen wij de geschiedenis van het duinlandschap vanaf de middeleeuwen. Vijf grote, recentere veranderingen volgen in 'Duinrevoluties in de laatste 200 jaar' met de opkomst van de duinlandbouw, waterwinning, natuurbeheer, natuurontwikkeling en recreatie, eindigend in het warmere, nattere en te stikstofrijke heden.

Drie regio's: delta, vasteland en wadden

In het huidige kustgebied onderscheiden wij drie regio's: de delta (Zeeuwse en Zuid-Hollandse eilanden), de vastelandsduinen tot Bergen, en de duinen van het Waddendistrict - die bij Bergen beginnen. De duinen van de delta en van het vasteland tot Bergen zijn overwegend kalkrijk (Renodunale duinen); de duinen vanaf de 'kalkgrens' bij Bergen noordwaarts zijn overwegend kalkarm (Waddendistrict). De duinen van de Zeeuwse en Zuid-Hollandse eilanden, de 'deltaduinen', onderscheiden zich van de vastelandsduinen door een afwijkende ontstaansgeschiedenis. Hier werden vlak na de Romeinse tijd de veengebieden en veel oudere strandwallen weggeslagen en ontstonden zeearmen, waardoor de huidige eilanden al vroeg vorm kregen. Bovendien leven hier (en ter hoogte van de Waddenzee) andere schelpdieren, zoals veel dikschalige kokkels waarvan de kalk niet snel verweert, terwijl ter hoogte van de Hollandse vastelandsduinen schelpdieren leven waarvan de veel dunnere schalen makkelijker tot fijne kalk verpulveren.

De Hollandse vastelandsduinen van nu liggen grotendeels op een ondergrond van strandwallen ofwel oude duinen (ontstaan tussen 3000 v. Chr. en het jaar 500) en zijn vooral na het jaar 1000 gevormd tijdens onstuimige verstuivingsperiodes. In die tijd kwamen door het steiler worden van de onderwateroever voor de kust ongehoorde hoeveelheden zand vrij. Waar in Zeeland de laatste 2000 jaar zeezagen ontstonden (bijvoorbeeld de Oosterschelde), gingen ze in Holland op de Maasmonding na dicht (Oude Rijn, Oer-IJ bij Castricum). Dat ging gepaard met overstuivingen omdat voor de kust gelegerde zandplaten van de zogenaamde buitendelta's na verhelming met de kust in verstuiving raakten. Het veen dat achter de strandwallen lag, bleef hier behouden (veenweidegebieden).

Het duinlandschap van Bergen tot voorbij Rottumeroog heeft zijn oorsprong in een brede en langgerekte kustboog van strandwallen met lage duinen, die hier ongeveer 7000 jaar geleden lag. Op diverse plekken werd deze onderbroken door natuurlijke afwateringen vanuit het achterliggende veengebied. In de Romeinse oudheid was Texel nog geen eiland, Terschelling wel. Net als in de delta werd het veen weggeslagen en de oude boog tussen Petten en Texel viel na

Deltaduinen: deels lage binnenduinen met een lange cultuurgeschiedenis

Vastelandsduinen: vaak hoge droge duinen met bijzondere zeedorpen

Waddenduinen: de meest natuurlijke en jonge; kalkarm, met mooie overgangen tussen zoet en zout

1100 uiteen in Waddeneilanden (Callantsoog, Huisduinen, Texel, Eierland), die in de 17e eeuw weer deels aaneengeklonken zijn met stuifdijken. In het zuidelijkste deel ontstonden de duinen bij Schoorl.

Het ontstaan van de jonge duinen en de recente verstuivingsgeschiedenis variëren sterk per regio en zelfs per gebied. Ook het gebruik van de duinen door de eeuwen heen verschilt van gebied tot gebied. Vanaf de ijzertijd tot in de vroege middeleeuwen bevonden zich vele akkers en verspreide bewoning in het duinlandschap van de oude duinen. Overblijfselen daarvan zijn vaak verloren gegaan door erosie van valleien aan de zeezijde en door overstuiving na het jaar 1000. In schriftelijke bronnen is hiervan vrijwel niets terug te vinden, maar door recent archeologisch onderzoek weten we er steeds meer van. Zo is bijvoorbeeld rond het jaar 1000 in de duinen van Schouwen vlak bij zee sprake van landbouw en bewoning.

Achterboek - De Nederlandse kust: ontstaan op hoofdlijnen

ca 1890

Beweide binnenduinen. Langs de hele kust van Vlaanderen tot op de Waddeneilanden zijn duinen gebruikt voor beweiding. Het meest langdurig (duizenden jaren) wellicht in de duinen van Schouwen en Goeree. Het beeld is uit Knokke (B). Met een kind als onbetaalde koeienwachter. Eeuwenlange beweiding resulteerde in een laag, licht glooiend duinlandschap dat nu nog mooi te zien is op Schouwen en Goeree.

ca 1910

In de duinen van Walcheren tot op de Wadden speelt waterwinning een cruciale rol. Vooral in de vastelandsduinen werden winningskanalen gegraven die de duinen sterk hebben uitgedroogd. Tot dit kenterde rond 1995 en de duinen deels weer nat werden. Beeld van aanleg van een zogenaamde 'prise d'eau' in Kennemerland, 1918.

ca 1950

Grotere verstuivingen in 19e eeuw werden tot in de jaren 50 van zee reep tot binnenduin beteugeld met helmaanplant in zogenaamde wissel. Van Schouwen tot Schiermonnikoog werden bovendien zeer omvangrijke naaldbossen aangelegd. Het duin zelf, werd droger en slomer en raakte zo enkele tientallen jaren geleden min of meer in coma.

